

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Лукашів Володимир Ярославович

УДК 94(477.83/.86)„19/20”+061.2(477)

**ДІЯЛЬНІСТЬ „ТОВАРИСТВА ІМ. М. КАЧКОВСЬКОГО”
В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)**

07.00.01 – історія України

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
Зуляк Іван Степанович,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка, завідувач
кафедри стародавньої та середньовічної історії.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Сухий Олексій Миколайович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри новітньої історії України;

кандидат історичних наук, доцент
Райківський Ігор Ярославович,
ДВНЗ „Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”,
завідувач кафедри історії України.

Захист відбудеться „25” червня 2014 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.04 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2, ауд. № 31).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2).

Автореферат розісланий „23” травня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. О. Федорів

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. З проголошенням незалежної України розпочався новий етап розвитку історичної науки, що характеризується переосмисленням маловідомих або заідеологізованих подій минулого. Незважаючи на демократичність та всебічність вивчення історичних процесів, у сучасній українській історіографії є низка недосліджених або малодосліджених актуальних проблем минулого, які потребують подальшого аналізу.

Власне пошук історичної об'єктивності зумовлює потребу аналізувати особливості функціонування організацій культурницького спрямування у Східній Галичині. У зв'язку з цим набуває особливої актуальності вивчення діяльності „Товариства ім. М. Качковського” у другій половині XIX – початку XX ст., яке було досить впливовим культурно-просвітнім органом москвофілів. Упродовж 1874 – 1914 рр. ця інституція відіграла значну роль у культурному житті східногалицьких українців.

Товариство здійснювало вплив на широкий загал Східної Галичини, активно співпрацювало з різноманітними організаціями Австро-Угорської та Російської імперій. Інституція значну увагу приділяла поширенню грамотності серед українців, стала засновником низки просвітніх, економічних організацій у Східній Галичині.

Актуальність теми роботи зумовлена потребою дослідження товариства як однієї з провідних культурно-просвітніх та економічних організації Східної Галичини у другій половині XIX – початку XX ст., всебічного аналізу його діяльності, подолання упередженого ставлення до інституції. Усе це актуалізує проблематику дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано у рамках плану науково-дослідної роботи кафедри стародавньої та середньовічної історії Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Автор дисертації брав участь у виконанні теми „Актуальні проблеми історії, культури, освіти, науки і техніки України” (державний реєстраційний номер 0111U009915).

Мета дослідження – комплексно й об'єктивно проаналізувати діяльність „Товариства ім. М. Качковського” у Східній Галичині в досліджуваний період; з'ясувати місце названої інституції у суспільно-політичному, економічному, культурно-просвітньому житті східногалицьких українців.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання**:

- систематизувати й проаналізувати історіографію та джерельну базу про діяльність „Товариства ім. М. Качковського” у Східній Галичині;
- дослідити інституційне оформлення товариства та проаналізувати його організаційні засади;

- охарактеризувати місце культурно-просвітнього „Товариства ім. М. Качковського” у громадському і політичному житті;
- визначити роль товариства у поширенні москвофільських ідей через видання літератури;
- висвітлити основні напрямки його економічної діяльності, її значення для українського населення Східної Галичини;
- оцінити діяльність „Товариства ім. М. Качковського” в культурно-просвітньому, економічному та суспільному житті Східної Галичини.

Об’єктом дослідження є суспільно-політичні та культурно-просвітні процеси, що відбувалися у Східній Галичині в досліджуваній період.

Предмет дослідження – зміст, напрямки та специфіка діяльності „Товариства ім. М. Качковського” у Східній Галичині другої половини XIX – на початку XX ст.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період діяльності „Товариства ім. М. Качковського” у Східній Галичині: від 1874 р. – до початку Першої світової війни. Однак, для того, щоб з’ясувати передумови виникнення інституції, довелося виходити за межі окреслених хронологічних рамок.

Такий цілісний хронологічний підхід дозволяє ґрунтовно з’ясувати діяльність „Товариства ім. М. Качковського” та його роль у суспільно-політичному, економічному й культурно-просвітньому житті Східної Галичини.

Територіальні рамки дослідження обмежуються Східною Галичиною, географічним регіоном, що входив до складу Австро-Угорської імперії, на території якого діяли Головна управа, філії та читальні „Товариства ім. М. Качковського”.

Методологічною основою праці слугували принципи діалектики наукового пізнання: об’єктивності й історизму, які базуються на пріоритеті документів, що дають змогу всебічно проаналізувати діяльність „Товариства ім. М. Качковського” в Східній Галичині.

Дослідження здійснено на основі використання таких методів: історичних (проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, ретроспективний); емпірико-теоретичних (аналіз, синтез); світоглядних (метод діалектичного вивчення історичного процесу).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що автором вперше комплексно й об’єктивно досліджено в українській історіографії діяльність „Товариства ім. М. Качковського” в означених хронологічних рамках. Зокрема, *вперше*:

- систематизовано й проаналізовано історіографію та джерельну базу про діяльність „Товариства ім. М. Качковського” у Східній Галичині;
- досліджено інституційне оформлення товариства та проаналізовано його організаційні засади;

- охарактеризовано місце культурно-просвітнього „Товариства ім. М. Качковського” у громадському і політичному житті;
- встановлено роль товариства у поширенні москвофільських ідей через видання літератури;
- висвітлено основні напрямки його економічної діяльності, її значення для українського населення Східної Галичини;
- оцінено діяльність „Товариства ім. М. Качковського” в культурно-просвітньому, економічному та суспільному житті Східної Галичини.

На основі залучення до наукового обігу значної кількості нововиявлених й малодосліджених архівних матеріалів, а також нової інтерпретації уже відомих джерел, фахово проаналізовано „Діяльність „Товариства ім. М. Качковського” в Східній Галичині (друга половина XIX – початок XX ст.)”.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали, положення та висновки дисертації можуть бути використані при проведенні подальших наукових досліджень з історії України другої половини XIX – початку XX ст., підготовці загальних праць, підручників і навчальних посібників з історії України й історичного краєзнавства, а також при викладанні програмних курсів „Історія рідного краю”, „Історичне краєзнавство”, підготовці спецкурсів із цієї проблематики; організації історико-краєзнавчої роботи.

Апробація результатів дисертації. Робота апробована шляхом її обговорення на засіданнях кафедр історії України, стародавньої та середньовічної історії Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка; науково-методичних семінарах; щорічних звітних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу.

Основні результати дисертаційної роботи оприлюднені на таких Міжнародних та Всеукраїнських конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції „Тернопіль і Тернопілля в історії та культурі України та світу (від найдавніших часів до сьогодення)” (м. Тернопіль, 20 – 21 квітня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Пріоритети та сучасні чинники розвитку суспільних наук” (м. Одеса, 23 – 24 листопада 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Суспільні науки: історія, сучасний стан та перспективи дослідження” (м. Львів, 14 – 15 грудня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Сучасні наукові дослідження представників суспільних наук – прогрес майбутнього” (м. Львів, 22 – 23 лютого 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Актуальні наукові дослідження різноманітних соціальних процесів сучасного суспільства” (м. Одеса, 1 – 2 березня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників суспільних наук” (м. Київ, 15 – 16 березня 2013 р.); IX Всеукраїнській науковій конференції „Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації” (м. Тернопіль, 18 – 22 листопада 2013 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 14 наукових працях, з них 6 опубліковані у фахових виданнях України, 1 – у фаховому виданні, яке входить до міжнародних наукометричних баз даних, 7 – матеріали конференцій.

Структура дисертації. Робота складається з переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (466 позицій), додатків (17 позицій). Обсяг основного тексту дисертації – 184 сторінки. Загальна кількість сторінок – 272.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і завдання, об'єкт та предмет наукового пошуку, хронологічні рамки, територіальні межі, розкрито наукову новизну одержаних результатів, методологічну основу дослідження, практичне значення дисертації, подано інформацію про апробацію результатів дослідження та його структуру.

У першому розділі **„Історіографічні, джерелознавчі та теоретико-методологічні засади дослідження”** проаналізовано історіографію проблеми, охарактеризовано джерельну базу, з'ясовано методологію дослідження.

Проведений аналіз історіографії досліджуваної наукової проблеми дає змогу умовно поділити її на п'ять груп за проблемно-хронологічним принципом. До першої групи віднесено публікації безпосередніх учасників й організаторів культурного руху в Східній Галичині (70-ті рр. XIX – початок XX ст.), зокрема: о. І. Наумовича, О. Мончаловського, Б. Дідицького, Ф. Свистуна та інших. Історіографія цих праць характеризується незначним обсягом матеріалів про діяльність „Товариства ім. М. Качковського”.

У другій групі досліджено матеріали, підготовлені українськими радянськими ученими (50 – 70-ті рр. XX ст.). До цієї групи публікацій належать праці В. Малкіна та інших. Діяльність „Товариства ім. М. Качковського” ними сприймалася як „реакційна”, скерована на підтримку царської політики в Східній Галичині.

До третьої групи віднесено науково-популярну літературу про діяльність „Товариства ім. М. Качковського”, опубліковану українцями в еміграції (90-ті рр. XX – початок XXI ст.). Слід особливо відзначити праці І. Лисяка-Рудницького, П. Химки, П. (Р.) Магочія, С. Ріпецького. Їх публікації позбавлені певної тогочасної заангажованості та фальсифікації при оцінці діяльності товариства у Східній Галичині.

До четвертої групи належать дослідження українських учених у роки незалежності України (кінець XX – початок XXI ст.). Слід відзначити праці О. Турія, О. Середи, О. Аркуші та О. Сухого,

присвячені тим чи іншим проблемам задекларованої тематики. Зокрема, останній проаналізував ключові напрямки діяльності „Товариства ім. М. Качковського”.

В окрему групу можна виділити праці польських, російських, німецьких дослідників, що висвітлюють діяльність „Товариства ім. М. Качковського”. До неї належать: дослідження польських істориків (50 – 90-ті рр. ХХ ст.) – Я. Козіка, А. Зедецького, Я. Грухали, З. Фраса, В. Серчика, Я. Мокляка; праці російських учених (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.), зокрема роботи О. Міллера, Н. Пашаєвої, М. Клопової; наукові роботи німецьких дослідників (кінець ХХ – початок ХХІ ст.), а саме: К. Бахмана та А. Вендлянди. Найбільш вільною від упереджень варто визнати німецьку історіографію. Водночас, польська та російська історіографії продовжують зазнавати впливу національних, політичних, світоглядних та ідеологічних симпатій окремих авторів.

Отже, аналіз історіографії праць свідчить про те, що досліджувана нами проблема не знайшла цілісного систематизованого висвітлення в історичній науці. В усіх попередніх публікаціях основна увага приділяється лише загальним аспектам діяльності „Товариства ім. М. Качковського”.

Архівні матеріали складають основу джерельної бази дисертації, відображають основні аспекти окресленої теми. Зазначимо, що основний масив документальних матеріалів залишається неопублікованим.

Джерельну базу можна умовно поділити на такі групи: до першої групи відносимо документи державних архівів України і Російської Федерації; до другої групи – опубліковані документи і матеріали, що висвітлюють діяльність товариства, його окремих членів, вплив на діяльність інституції внутрішніх і зовнішніх чинників; до третьої групи відносимо матеріали періодики; до четвертої – видання „Товариства ім. М. Качковського”.

Перша група джерел представлена архівними матеріалами, переважна частина яких зберігається у сховищах Центрального державного історичного архіву України в м. Львові (далі – ЦДАЛ України). Звіти від читалень і філій надсилалися на адресу канцелярії при ЦВ. Фонд 182 „Товариство ім. Михайла Качковського, м. Львів. 1876 – 1939 рр.” охоплює 236 справ за період діяльності організації у Східній Галичині.

Значна частина архівних документів, що стосуються історії діяльності „Товариства ім. М. Качковського”, зберігається в інших фондах ЦДАЛ України. Це, фонд 196 „Політичне товариство „Руська Рада”, м. Львів. 1863 – 1916 рр.”; фонд 148 „Науково-літературне товариство „Галицько-руська матиця”, м. Львів. 1847 – 1941 рр.”; фонд 130 „Руський народний інститут „Народний дім”, м. Львів. 1848 – 1939 рр.”; фонд 129 „Львівський ставропігійський інститут, м. Львів. 1378 – 1944 рр.”; фонд 309 „Наукове товариство

ім. Шевченка, м. Львів. 1757 – 1946 рр.”; фонд 348 „Товариство „Просвіта”, м. Львів. 1827 – 1944 рр.”.

Незначна кількість документальних даних про діяльність „Товариства ім. М. Качковського” у Східній Галичині зберігається у Держархіві Львівської обл. Вони представлені фондом 350 „Дирекція поліції”, м. Львів”, у якому зберігаються заяви австрійської поліції на протиправні дії ЦВ товариства.

Досить обмежена кількість архівних матеріалів зберігається у Держархіві Тернопільської обл. У фонді 231 „Тернопільське повітове староство” містяться заяви та звернення окремих громадян Східної Галичини щодо реєстрації читалень і філій повітовою владою.

У роботі широко використовуються архівні матеріали Російської Федерації. Суттєвим внеском у дослідження проблеми діяльності „Товариства ім. М. Качковського” стало використання опублікованих матеріалів з фондів Архиву внешней политики Российской империи историко-документального департамента министерства иностранных дел Российской Федерации, г. Москва. Це, зокрема, матеріали фонду 133 „Канцелярия министра иностранных дел”; фонду 135 „Особый политический отдел (1863 – 1917 гг.)”; фонду 151 „Политический архив (1839 – 1917 гг.). Славянское движение в Австро-Венгрии”; фонду 155 „Второй [внешних сношений] департамент, 1 отд., 4 секретный стол”; фонду 340 „Коллекция документальных материалов из личных архивов чиновников Министерства Иностранных Дел Российской Империи”.

Незначна кількість документів міститься в Центральном государственном историческом архиве Российской Федерации, г. Санкт Петербург. Матеріали представлені у фонді 465 „Галицко-русское благотворительное общество”.

Незначне число матеріалів зберігається в Государственном архиве Российской Федерации, г. Москва. Архівні матеріали представлені у фонді 102 „Департамент полиции министерства внутренних дел. 1880 – 1917 гг. Особый отдел”; фонді 109 „Первая экспедиция III Отдела”; фонді 541 „Вергун Дмитрий Николаевич, доктор философии, публицист, сотрудник газеты „Новое время”, член Словянского благотворительного общества”.

До другої групи належить значна частина матеріалів, які зберігаються у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського, Науковій бібліотеці Львівського національного університету ім. І. Франка, бібліотеці Інституту українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України (м. Львів), Тернопільській обласній науковій універсальній бібліотеці.

У фонді 21 „Яворський Юліан Андрійович” Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського зосереджено в основному листування представників еліти Російської імперії з громадсько-політичним діячем Ю. Яворським.

Матеріали фонду 168 „Осип Марков. 1849 – 1909 рр.”; фонду 11 „Барвінські. 1850 – 1826 рр.”; фонду 4 „Баворовські. 1779 – 1914 рр.”; фонду 1 „Наукове товариство ім. Шевченка.

1757 – 1946 рр.”; фонду 2 „Окремі надходження. 1823 – 1914 рр.” відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника містять цінну інформацію стосовно розгортання москвофільського руху в Східній Галичині.

Безпосереднє відношення до вивчення діяльності „Товариства ім. М. Качковського” у Східній Галичині другої половини ХІХ – початку ХХ ст. мають також документи, які зберігаються у відділі рідкісної книги Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Пізнавальними для нас виявилися матеріали періодичних видань. Зокрема, „Журнал Міністерства народного просвещения” (110 томів за 1875 – 1914 рр.), „Вестник Европы” (225 томів за 1803 – 1915 рр.).

Третя група джерел представлена періодичними виданнями, у яких друкувалися відомості про діяльність „Товариства ім. М. Качковського” в Східній Галичині у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Автором опрацьовано такі українські та російські видання, як: „Діло”, „Слово”, „Галичанин”, „Прикарпатская Русь”, „Зоря Галицкая”, „Нова зоря”, „Свет”, „Церковные ведомости”, „Славянские известия”, „Галицкая Русь”, „Славянские обозрения”, „Наша культура”, а також „Временник Ставропигийского Института”, „Вестник народного дома”, „Научно-литературный сборник Галицко-русской матицы”, „Известия общества славянской культуры”, „Известия Санкт-Петербургского Славянского Благотворительного Общества”, „Русская будущность”, „Биржевые ведомости” та інші.

До четвертої групи відносимо видання „Товариства ім. М. Качковського”. Вони дають змогу простежити погляди керівного складу організації щодо політичного і культурного розвитку Східної Галичини. Серед найбільш ґрунтовних видань, слід виділити праці з історії, економіки, правознавства, літератури, етнології і етнографії, релігієзнавства, а також ділову документацію тощо.

Отже, проведений джерелознавчий аналіз досліджуваної теми свідчить про те, що при з’ясуванні різних аспектів діяльності „Товариства ім. М. Качковського” у Східній Галичині у досліджуваний період, важливе значення має вивчення і залучення до наукового обігу архівних матеріалів, їх аналіз та систематизація.

Застосування теоретико-методологічних засад дослідження, що спираються на сукупність методів і принципів пізнання, забезпечує всебічне об’єктивне висвітлення подій, явищ та фактів. Основні методологічні підходи у досягненні мети та реалізації поставлених дослідницьких завдань ґрунтуються на здобутках сучасної методології.

Зазначені методи і принципи дослідження дали змогу не лише усвідомити динаміку культурних процесів в Східній Галичині у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст., але й одержати необхідну інформацію про конкретні історичні факти, події та явища. Однак їх осмислення вимагало ґрунтовної і комплексної оцінки, що супроводжувалося використанням

новітніх наукових критеріїв у порівняльно-аналітичному співвідношенні із тогочасним значенням, розумінням і сприйняттям суспільством фактів та подій, пов'язаних із діяльністю товариства досліджуваного періоду. Необхідністю була потреба опису, аналізу та уточнення понятійного апарату. Відзначимо, що у дисертаційній роботі послуговуємося лише такими термінами, поняттями, які, відображаючи окремі аспекти досліджуваних процесів, тяжіють до наукової однозначності.

Зроблені у дисертації висновки стали результатом комплексного аналізу діяльності „Товариства ім. М. Качковського” крізь призму культурних та економічних процесів, що мали місце у Східній Галичині окресленого періоду. Викладений матеріал упорядковано логічно, що зумовлює специфіку досліджуваних процесів. У дисертації переважає хронологічний принцип викладу подій, який подекуди чергується із висвітленням проблемних аспектів.

Таким чином, всебічний та неупереджений підхід до сукупності історіографічних, джерелознавчих та методологічних засад дисертаційної роботи дозволив здійснити науковий аналіз діяльності „Товариства ім. М. Качковського” в Східній Галичині у другій половині XIX – початку XX ст.

У другому розділі **„Суспільно-політичні передумови та організаційні засади створення „Товариства ім. М. Качковського”** висвітлено основні тенденції і особливості поширення москвофільства у Східній Галичині, проаналізовано створення товариства, його статут і організаційні засади.

Основні тенденції і особливості поширення москвофільства у Східній Галичині пов'язані з процесами переосмислення українцями етнічної ідентифікації. Важливими стимулами національної самоідентифікації галицьких українців стали реформи освіченого абсолютизму в Габсбурзькій монархії, які створили передумови для піднесення освітнього й матеріального рівня широкого загалу та розвитку їх громадської самодіяльності, а також – популярні в Європі ідеали Просвітництва й романтизму.

На 1830-ті рр. розпочалися перші контакти галицьких українців з представниками наукової та освітньої громадськості Росії та Наддніпрянської України. Ці взаємини, які спиралися на дослідження у галузі мовознавства, лінгвістики, історії та етнографії, засвідчили певну етнічну спорідненість галичан з росіянами, але водночас відобразили й регіональну специфіку.

Москвофільство поширювалося у Східній Галичині під впливом ідей панславізму. Одним з ідеологів цього напрямку був професор Московського університету М. Погодін, автор концепції етнічної та мовної єдності Галичини і Росії. Вперше учений побував у Східній Галичині у 1835 р.

Після відвідин М. Погодіним м. Львова зав'язалося листування між ним і галицькими діячами краю, зокрема Д. Зубрицьким, а також окремими діячами „Руської трійці” – І. Вагилевичем та Я. Головацьким. Найактивніше М. Погодін листувався й співпрацював із

ученим Д. Зубрицьким. З ініціативи останнього у Східній Галичині виникла так звана „погодинська колонія”, яка вважала, що український народ належить до „єдиного русского народа”.

Починаючи із середини XIX ст., Східна Галичина поступово перетворюється у регіон, у якому польські та російські кола змагаються за поділ сфер впливу. Розчарувавшись після революції 1848 – 1849 рр. самостійно здобути національні права, частина української інтелігенції починає звертати свої погляди на підтримку Росії.

Москвофільські настрої в Східній Галичині посилювалися зі спадом революційного руху та зникненням надій українців на забезпечення їх національних прав шляхом угоди з поляками або Віднем. Їх активізація розпочалася з відновленням мовно-лінгвістичних дискусій, які певною частиною діячів тодішньої української галицької інтелігенції були визначальними у розумінні етнічної близькості українців і росіян.

Каталізатором москвофільських настроїв у Східній Галичині, а також політичного розмежування національно-політичних орієнтацій в українському русі стали політичні невдачі галицьких українців під час конституційних і децентралізаторських перетворень у Габсбурзькій монархії 1860-х рр.

Інституційне оформлення москвофільства у Східній Галичині пов'язувалося із заснуванням у 1874 р. „Товариства ім. М. Качковського”, яке було створене о. І. Наумовичем на противагу народовецькій „Просвіті”. Основне завдання організації полягало у піднесенні культурно-просвітнього життя українців.

„Товариство ім. М. Качковського” підкреслювало свій позапартійний та загальнонародний характер та не акцентувало уваги на проблемі національної ідентичності східногалицьких українців. Натомість воно закликало їх до солідарності проти поляків. Упродовж середини 1870 – початку 1880-х рр. були сформовані ідейно-організаційні засади та визначені основні напрямки діяльності товариства.

За соціальною структурою „Товариство ім. М. Качковського” було переважно селянським. Однак, керівну роль у його Центральному відділі, філіях та читальнях займали греко-католицьке духовенство, учителі, юристи та лікарі.

Внутрішня структура товариства не була монолітною. Серед його прихильників були не лише москвофіли (понад 80 %), але й значна частина русофілів та старорусинів, а подекуди й представники українофільської течії.

Після розколу в середовищі москвофілів на „старо-” і „новокурсників” у 1908 р., останні зайняли домінуючий вплив у „Товаристві ім. М. Качковського” і ототожнювали галицьких українців з частиною „великого російського народу”.

У третьому розділі „Місце культурно-просвітнього „Товариства ім. М. Качковського” у громадському і політичному житті” охарактеризовано австро-російське протистояння у Східній Галичині, розглянуто взаємини організації з австро-угорською владою і структурами Російської імперії, проаналізовано відносини товариства з народовецькими та польськими організаціями.

Східна Галичина у другій половині XIX – на початку XX ст. була одним із центрів, у якому пересікалися інтереси Російської і Австро-Угорської імперій. Австро-російське протистояння загострювалося в міру поділу Європи на два ворогуючі блоки – Антанту та Троїстий союз. Це сприяло висуненню на передній план української проблеми.

Обидві імперії діяли через своїх прибічників у регіоні – представників українофільського (орієнтованого на Відень) та москвофільського (орієнтованого на Петербург) суспільно-політичних рухів. Росія у цьому питанні надавала державну матеріальну допомогу проросійським силам Східної Галичини через громадські організації, зокрема „Галицько-руське благодійне товариство”, створене 15 грудня 1902 р. у м. Петербурзі. Його головою був граф В. Бобринський. Значну роль відігравала ідеологія неославізму, яку еліта вміло намагалася експлуатувати впродовж досліджуваного періоду.

Закордонні дипломатичні представництва Російської імперії також брали активну участь у проведенні спланованої фінансової допомоги москвофілам у Східній Галичині. При цьому особливо відзначилися: М. Раєвський – один із провідних діячів слов’янофільства, священник російського посольства у м. Відні в 1842 – 1884 рр.; М. Олферев – чиновник міністерства закордонних справ; М. Гірс – представник царського уряду в Австро-Угорщині; Л. Урусов – російський посол у м. Відні.

Відносини „Товариства ім. М. Качковського” та австро-угорського уряду, упродовж усієї історії діяльності організації в Східній Галичині, були доволі складними. Визнавши за поляками їх домінуюче становище у Східній Галичині, австро-угорські урядові кола намагалися створити із українців штучну народність – „рутенство”. Водночас, вони дозволяли галицьким українцям засновувати власні культурно-просвітницькі інституції.

Габсбурзька монархія однозначно сприймала діяльність культурно-просвітнього „Товариства ім. М. Качковського” як проросійської агентури у Східній Галичині. Його діяльність контролювалася місцевою австро-угорською владою, яка намагалася не допустити поширення москвофільства у Східній Галичині. З іншого боку, товариство, відчуваючи потенційну підтримку з боку Російської імперії, усе частіше порушувало статутні зобов’язання, насамперед у політичній площині та провокувало розгортання конфлікту із офіційним Віднем.

Діяльність „Товариства ім. М. Качковського” поклала початок складному переплетенню взаємин москвофілів з народовецькими організаціями. Упродовж усього періоду своєї діяльності товариство намагалася тісно співпрацювати з цими структурами Східної Галичини. Найскладніше

давалися стосунки з „Просвітою”. Однак до середини 80-х рр. XIX ст. у відносинах „Товариства ім. М. Качковського” з народовецькими інституціями спостерігалася певна налагодженість відносин. Із посиленням проросійської діяльності товариства наприкінці XIX ст., контакти москвофілів з народовецькими організаціями майже повністю припинилися.

З іншого боку, взаємини товариства з польськими організаціями, які до 90-х рр. XIX ст. були доволі складними, в умовах посилення домінування народовецьких структур у Східній Галичині, почали поступово налагоджуватися. З кінця XIX ст., польські громадсько-політичні діячі, зокрема намісники австро-угорського імператора в Східній Галичині – Л. Пінінський (1898 – 1903 рр.) та А. Потоцький (1903 – 1908 рр.) починають співпрацювати з правлінням „Товариства ім. М. Качковського”, на противагу народовецькій „Просвіті”.

У четвертому розділі **„Пріоритетні напрямки діяльності товариства”** висвітлено розвиток видавничої справи організації, проаналізовано її економічну діяльність та культурно-просвітницьку роботу в Східній Галичині.

Одним із провідних напрямків діяльності товариства було видавництво дешевих книг для українців, поширення яких серед східногалицького селянства сприяло розширенню знань не лише із повсякденних практичних питань, але й із різних галузей науки (історії, права, економіки, літератури). Упродовж 1874 – 1914 рр. „Товариство ім. М. Качковського” видавало 120 популярних, серед широкого загалу, видань із серій релігійно-морального, історичного, господарського та юридичного змісту. Водночас той факт, що переважна кількість таких книг була написана незрозумілим, для більшості українців Східної Галичини, „язичієм”, зумовило часткове несприйняття його друкованих видань у суспільстві.

Реорганізація „Товариства ім. М. Качковського” й утворення видавничої комісії справили позитивний вплив на його друковану продукцію. Усі видання поділялися на дві категорії: до першої належали ті, які призначалися для малоосвічених верств населення і поширювалися безкоштовно. Друга категорія видань призначалася для освічених кіл інтелігенції і була зорієнтована для продажу. Книги у цій групі видавалися серіями.

„Товариство ім. М. Качковського” упродовж досліджуваного періоду здійснювало цілеспрямовану економічну діяльність, зважаючи на злиденне становище селянства, яке, незважаючи на проведені австро-угорським урядом реформи, відчувало пережитки панщини. Інституція заснувала 11 економічних товариств. Дбаючи про розвиток освіти, товариство виплатило 28 іменних стипендій окремим галицьким студентам, провело 46 різноманітних сільськогосподарських (курси молочарства та ветеринарії) та кооперативних курсів. Завдяки його фінансовій підтримці десятки галицьких українців змогли отримати якісну освіту за кордоном.

Окрім того, поширюючи серед східногалицького селянства сільськогосподарські знання, через лекції, бесіди та демонстрації, інституція намагалася пропагувати серед широкого загалу

досягнення світового науково-технічного прогресу. Центральний відділ активно здійснював невідкладні заходи щодо підготовки фахівців-українців для підвищення рівня розвитку землеробства і скотарства та пов'язаних із ними галузей сільського господарства. Організація упродовж часу існування реалізувала сільськогосподарської продукції серед східногалицьких українців на загальну суму понад 150 тис. корон.

Культурно-просвітницька діяльність „Товариства ім. М. Качковського” справила значний вплив на культурне життя Східної Галичини у другій половині XIX – на початку XX ст. Інституція заснувала 31 філію, 1266 читалень (у тому числі 41 у США й Канаді), 56 книжкових крамниць, 12 торгівельних комітетів, які надавали селянам практичні рекомендації з усіх повсякденних питань.

Заслуга організації полягала насамперед у тому, що вона зуміла активізувати культурний розвиток українців і надати йому масового характеру. При підтримці й допомозі народних учителів і парафіяльних греко-католицьких священиків, інтелігенції та студентства, інституція не лише створювала читальні й бібліотеки, але й сприяла тому, що при них діяли 369 драматичних гуртків, 496 хорів, 274 театральні групи, 154 спортивні секції, 59 господарських кооперативів. Така культурно-просвітницька робота товариства знайшла загальну підтримку широкого загалу, незважаючи на їх політичну орієнтацію.

У **Висновках** узагальнено результати дисертаційного дослідження та сформульовано основні його положення, що виносяться на захист.

Систематизовано й проаналізовано історіографію та джерельну базу про діяльність „Товариства ім. М. Качковського” у Східній Галичині. Проведений історіографічний аналіз дає підстави стверджувати, що діяльність інституції досі не була предметом спеціального комплексного дослідження. Незважаючи на наявність незначної кількості наукових досліджень, які лише побіжно стосуються окремих аспектів діяльності товариства і декількох ювілейних статей лідерів організації, проблема вимагає комплексного ґрунтовного аналізу. Уведені до наукового обігу джерела дали можливість об'єктивно відтворити цілісну картину діяльності інституції у Східній Галичині.

Досліджено інституційне оформлення товариства та проаналізовано його організаційні засади. Створення „Товариства ім. М. Качковського” у 1874 р. в м. Коломиї можна вважати доволі суттєвим етапом в організаційному розвитку галицького москвофільства. Інституція поєднувала завдання культурно-просвітнього й економічного розвитку широкого загалу.

Аналіз досліджуваної проблеми доводить те, що у становленні та подальшому розвитку „Товариства ім. М. Качковського”, чи не найголовнішу роль відіграло саме греко-католицьке духовенство. Окрім того, чільне місце у становленні товариства, його розвитку відіграли міщани

та селяни (85 % від загальної кількості членів), які своїм поривом й прагненням до знань і освіти, доволі часто несли ініціативний провід й організаційний початок.

Усі, без виключення, статуту товариства не передбачали його політичної діяльності. Однак, галицькі москвофіли намагалися використовувати „Товариство ім. М. Качковського” для поширення своїх впливів та ідей й у такий спосіб перевищували його статутні зобов’язання. Усе це поглиблювало конфлікт ЦВ з австро-угорською адміністрацією у Східній Галичині і, відповідно, значно послаблювало позиції організації.

Охарактеризовано місце культурно-просвітнього „Товариства ім. М. Качковського” у громадському і політичному житті. Діячі товариства вміло використовували фінансовий та науковий потенціал для поширення москвофільства у Східній Галичині. Політична діяльність організації зводилася до декларацій загальноруської єдності та підтримці на виборах москвофільських кандидатів. Інституція, для посилення та зростання авторитету зверталася до історичного минулого, зокрема часів Київської Русі та козацько-гетьманської держави часів Б. Хмельницького. Було створено образ єдиного східнослов’янського культурно-історичного осередку Східної Галичини з Російською імперією, який з часом став набувати політичного змісту. Таким чином, реалізовувалася спроба формувати та впливати на історичну свідомість галичан, і тим самим, обґрунтовувати необхідність просвітницької діяльності „Товариства ім. М. Качковського”.

Товариство було найбільш відкритим, серед усіх москвофільських організацій, для співпраці з консервативною і поміркованою частиною народовства на ґрунті антипольської опозиційності. Однак, через проникнення польського чинника у народовецьке середовище і російського – у москвофільське, організація не змогла сприяти єднанню українського національного руху в Східній Галичині.

Визначено роль „Товариства ім. М. Качковського” у поширенні москвофільських ідей через видання літератури. У своїй друкованій продукції організація відстоювала ідею приналежності так званого „галицько-руського народу” до єдиного загальноруського національно-культурного простору.

До кінця 80-х рр. XIX ст. у своїх виданнях інституція переважно використовувала мову, основу якої становила українська лексика. Спільно з іншими москвофільськими організаціями, „Товариство ім. М. Качковського” виступало проти уведення українського фонетичного правопису. Однак, з початку 1890-х рр. інституція почала усе частіше використовувати штучно створене „язичіє”, на якому і була написана лєвова частка її творів. Напередодні Першої світової війни, окремі діячі товариства, зокрема так звані „новокурсники” на чолі з головою організації Ф. Свистуном, стали усе частіше використовувати у правописі російську літературну мову.

Висвітлено основні напрямки економічної діяльності „Товариства ім. М. Качковського”, її значення для українського населення Східної Галичини. Вагомою причиною розгортання москвофільського руху в Східній Галичині були консервативність, економічна і культурна занедбаність українського населення Східної Галичини, яке сподівалося за допомогою товариства підняти свій освітній рівень й покращити матеріальне становище. Особливо важливу роль економічна діяльність організації відіграла у сільській місцевості. Товариство сприяло організації там читалень, які ставали осередками культурно-просвітницької роботи серед широкого загалу й сприяли консолідації місцевої інтелігенції, духовенства та селян.

У останній чверті XIX – на початку XX ст. організація виступала осередком економічного життя москвофільського табору у Східній Галичині та значною мірою визначала зміст його фінансово-господарської та кооперативної роботи. На межі XIX – XX ст. товариство перетворилося на досить потужну фінансову організацію у Східній Галичині. Інституція володіла значними стипендійними фондами, рахунками у банках та нерухомим майном як у м. Львові, так і у інших місцевостях.

Оцінено діяльність „Товариства ім. М. Качковського” в культурно-просвітньому, господарському та суспільному житті Східної Галичини. На початковому етапі своєї діяльності організація відіграла позитивну роль в історії краю. Інституція сприяла піднесенню культурно-просвітнього та економічного розвитку Східної Галичини.

На різних етапах своєї діяльності товариство переживало досить значні труднощі, зокрема фінансову скруту (початок XX ст.), а також проблеми плинності кадрів, часті переїзди членів, недостатній досвід роботи, невчасно сплачені внески (понад 60 тис. кор.) тощо. Усе це створювало певні проблеми для повноцінного творчого ритму функціонування осередків організації. Окрім того, членами „Товариства ім. М. Качковського” були особи з різними політичними переконаннями та поглядами на місце організації у культурному житті Східної Галичини. Виходячи із цього, різноманітні реакційні політичні кола намагалися використати товариство у своїх вузькостанових корисливих інтересах.

Одним із основних чинників для домінування „новокурсників” у товаристві на початку XX ст., стала матеріальна та моральна підтримка з боку царського уряду і громадських організацій Російської імперії. Можна стверджувати, що лідери „новокурсників”, зокрема Ф. Свистун, В. Дудикевич та О. Мончаловський, напередодні Першої світової війни перетворилися на позаштатних симпатиків царизму, які попри свою просвітницьку роботу, займалися ще й і пропагандистською діяльністю на користь Росії. Архівні матеріали свідчать про зростання фінансових витрат на підтримку „Товариства ім. М. Качковського” у Східній Галичині в період загострення відносин між Російською та Австро-Угорською імперіями.

Основні положення та висновки дисертації відображені у публікаціях:

I. Статті у фахових виданнях

1. Лукашів В. Господарська та кооперативна діяльність „Товариства ім. М. Качковського” (друга половина XIX – початок XX ст.) / В. Лукашів // Україна – Європа – Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. – 2011. – Вип. 8. – С. 221 – 226.

2. Лукашів В. Просвітньо-організаційна діяльність „Товариства ім. М. Качковського” (друга половина XIX – початок XX ст.) / В. Лукашів // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – 2012. – Вип. 2. – С. 24 – 28.

3. Лукашів В. Фінансові субсидії Російської імперії для „Товариства ім. М. Качковського” (друга половина XIX – початок XX ст.) / В. Лукашів // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. – 2013. – Вип. 70 (№ 3). – С. 118 – 121.

4. Лукашів В. Австро-угорський чинник в діяльності „Товариства ім. М. Качковського” (друга половина XIX – початок XX ст.) / В. Лукашів // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. – 2013. – Вип. 71 (№ 4). – С. 97 – 100.

5. Лукашів В. Економічна діяльність „Товариства ім. М. Качковського” (друга половина XIX – початок XX ст.) / В. Лукашів // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – 2013. – Вип. 1. – Ч. 2. – С. 9 – 12.

6. Лукашів В. Російський чинник в діяльності „Товариства ім. М. Качковського” (друга половина XIX – початок XX ст.) / В. Лукашів // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. – 2013. – Вип. 72 (№ 5). – С. 61 – 64.

7. Лукашів В. Взаємини „Товариства ім. М. Качковського” з народовецькими та полонофільськими організаціями в Східній Галичині (1874 – 1914 рр.) / В. Лукашів // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2013. – Вип. XXXVII. – С. 55 – 60 (видання входить до переліку міжнародних наукометричних баз даних).

II. Матеріали міжнародних і всеукраїнських конференцій

1. Лукашів В. Видавнича діяльність „Товариства ім. М. Качковського” (друга половина XIX – початок XX ст.) / В. Лукашів // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції „Тернопіль і Тернопілля в історії та культурі України і світу (від найдавніших часів до сьогодення)” / [За заг. ред. проф. І. С. Зуляка]. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – Ч. II. – С. 172 – 177.

2. Лукашів В. „Товариство ім. М. Качковського” в культурно-просвітницькому житті галицьких українців (1874 – 1914 рр.) / В. Лукашів // Пріоритети та сучасні чинники розвитку

суспільних наук: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса: ГО „Причорноморський центр досліджень проблем суспільства”, 2012. – С. 32 – 36.

3. Лукашів В. Культурно-просвітницька діяльність „Товариства ім. М. Качковського” в Східній Галичині (друга половина XIX – початок XX ст.) / В. Лукашів // Суспільні науки: історія, сучасний стан та перспективи дослідження. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Львів: ГО „Львівська фундація суспільних наук”, 2012. – С. 67 – 70.

4. Лукашів В. Ідейні передумови появи „Товариства ім. М. Качковського” в Східній Галичині / В. Лукашів // Сучасні наукові дослідження представників суспільних наук – прогрес майбутнього. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Львів: ГО „Львівська фундація суспільних наук”, 2012. – С. 58 – 60.

5. Лукашів В. Статутні рамки діяльності „Товариства ім. М. Качковського” в Східній Галичині (1874 – 1914 рр.) / В. Лукашів // Актуальні наукові дослідження різноманітних соціальних процесів сучасного суспільства. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса: ГО „Причорноморський центр досліджень проблем суспільства”, 2013. – С. 18 – 21.

6. Лукашів В. Судові процеси керівництва Австро-Угорської імперії над лідерами „Товариства ім. М. Качковського” в Східній Галичині (друга половина XIX – початок XX ст.) / В. Лукашів // Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників суспільних наук. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – К.: ГО „Київська наукова суспільствознавча організація”, 2013. – С. 21 – 26.

7. Лукашів В. Передумови виникнення „Товариства ім. М. Качковського” в Східній Галичині / В. Лукашів // Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації. Матеріали ІХ Всеукраїнської наукової конференції. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – С. 117 – 121.

АНОТАЦІЯ

Лукашів В. Я. Діяльність „Товариства ім. М. Качковського” в Східній Галичині (друга половина XIX – початок XX ст.). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.01 – історія України. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2014.

У дисертації здійснено комплексне дослідження діяльності „Товариства ім. М. Качковського” в Східній Галичині у другій половині XIX – на початку XX ст. Систематизовано й проаналізовано історіографію та джерельну базу про діяльність інституції у Східній Галичині; досліджено інституційне оформлення товариства, проаналізовано його організаційні засади; охарактеризовано місце „Товариства ім. М. Качковського” у громадському і

політичному житті; визначено роль товариства у поширенні москвофільських ідей крізь призму видання літератури; висвітлено основні напрямки його економічної діяльності; оцінено діяльність товариства в культурно-просвітньому, економічному та суспільному житті Східної Галичини.

Ключові слова: „Товариство ім. М. Качковського”, Східна Галичина, діяльність, москвофільство, русофільство, старорусинство.

АННОТАЦИЯ

Лукашив В. Я. Деятельность „Общества им. М. Качковского” в Восточной Галиции (вторая половина XIX – начало XX в.). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2014.

В диссертации осуществлено комплексное исследование деятельности „Общества им. М. Качковского” в Восточной Галиции во второй половине XIX – начале XX в. Систематизировано и проанализировано историографию и источниковую базу о деятельности институции; исследовано институциональное оформление общества, проанализировано его организационные основы; охарактеризовано место „Общества им. М. Качковского” в общественной и политической жизни; установлена роль общества в распространении москвофільских идей сквозь призму издание литературы; освещены основные направления экономической деятельности; оценена деятельность общества в культурно-просветительной, экономической и общественной жизни Восточной Галиции.

Ключевые слова: „Общество им. М. Качковского”, Восточная Галиция, деятельность, москвофільство, русофільство, старорусинство.

ANNOTATION

Lukashiv V. Ya. Activity „Association named after M. Kachkovsky” in Eastern Galicia (second part XIX – early XX century). – On the rights of manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of Historical Sciences, speciality 07.00.01 – History of Ukraine. – Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk, Ternopil, 2014.

The thesis presents a complex investigation study of the activity by „Association named after M. Kachkovsky” in Eastern Galicia in the second part XIX – at the beginning of XX century. The main attention is on the content, forms and areas of this activity. The institutional arrangement of „Association named after M. Kachkovsky” was researched; the various aspects of its cultural and educational activities were analyzed; the contents of the association’s books, which pages demonstrated association’s position to main questions of economic development and political perspectives, was researched too; the main

directions of its economical activity, its importance for the Ukrainian population in Eastern Galicia were light up; its contribution to the promotion of agricultural knowledge was studied; the relationship of the association with the populism and Polish institutions in Eastern Galicia were characterised; the activity of „Association named after M. Kachkovsky” in the cultural and educational, economic and social branches of the public life of Eastern Galicia was appreciated.

„Association named after M. Kachkovsky” was founded in order to widen the enlightenment between the broad public. At the earliest stage of its activity the organization was on positive importance in the history of Eastern Galicia. The association published 120 popular editions on religious and ethics, historical, agricultural and economical themes. The institution founded 31 offices, 1266 readers’houses (including 41 – in the USA and Canada), 56 bookshops, 12 trade committees, which were specialized on practical advices of everyday activity questions resolution to the peasantry. Moreover the association helped nising the economical development of Eastern Galicia and widening the cooperative movement. In the whole period of its existence the association was realizing the agricultural production between eastern galicians in total sum over 250000 kronas.

The association service was in the ukrainians cultural stimulation development and widening it. With the help of teachers and greck-catholic priests, inteligents and students, the institution didn’t only found the readers houses and the libraries, but also promoted the activity of 369 drama studios, 496 chores, 274 theatre groups, 154 sportsections, 59 economic cooperatives. Such cultural and educational work of the association was supported by the society in spite of its political view.

The other side, the foundation of „Association named after M. Kachkovsky” confirmed the visible differentiation between moscowsympathetic and ukrainiansympathetic directions. The association, that was founded after the populist „Prosvita”, became the first „parallel” structure of the Ukrainian movement. Trough 1870 – 1880 s the organizations aspects were organized and the main aims and methods of the association activity were named, they stimulated its successful development in Eastern Galicia.

On different stages of its activity the association overlived considerable troubles, including financial difficulties (early XX century), personnel instability problems, often member removals, insufficient job experience, untimely paid fees (over 60000 kronas) and so on. It made considerable problems for full creative rhythm to right organization functions. Besides, the members of „The Association named after M. Kachkovsky” were the persons with different political convictions and points of view on the organization place in Eastern Galicia cultural life.

The activity of „The Association named after M. Kachkovsky” was closely connected with the history of Ukraine, with the cultural and enlightening life of Eastern Galicia of the investigated period. The experience of its existence has an important sense for Eastern Galicia cultural development of late XIX – early XX centuries.

Key words: „Association named after M. Kachkovsky”, Eastern Galicia, activity, moskwofilst, russofilst, oldrussophilst.